

Jeppe Aakjærs tale om husmænd nu og husmænd efter

Taler

Jeppe Aakjær
Digter og forfatter

Dato

4. august 1912

Sted

Skonager

Jeg drog fornylig igjennem et fremmed Land og søgte — som altid — efter det typiske for Nationen. Thi det er det Spørgsmaal, enhver alvorlig lagttager, der færdes blandt fremmede Folk, maa stille sig selv: Hvor findes nu det, som *denne* Nation vil leve og dø paa. Hvilke Livskræfter er her de bærende og opretholdende, hvilke Samfundsidealer stiler dette Folk imod under dets Jag efter Lykken. — Jeg kom ind i Landets Hovedstad; der er Pulsslaget altid stærkest. Jeg gik op gennem Hovedgaden, hvor der spaserede Damer med Hatte som Vognhjul, hvor svære Selvejerautomobiler ustandseligt kløv Menneskehavet som gyldne Fisk. Jeg gaar ind paa Hotellerne, hvor man har en galloneret Tjener ved hver Dør, hvor Elevatorerne brummer som Kjæmpebier, mens de stiger tilvejs med deres Byrder, hvor syv Mand bukker og skraber, naar du gaar ind, og syv Mand knækker sammen som Foldeknive, naar du gaar ud. Det vil sige, der er altid et vist System i Knækket; mens der saaledes afleveres et behersket Buk, hvis du be'r om et Værelse til 4 Kr., saa skal der en ren Gummimand til — uden Skade paa Rygraden — at aflevere det knæk, som modtager din Bestilling af et Værelse til 10 eller 15. — Jeg gik over Byens Boulevarder, hvor Rigdommens Herrer og Damer red Galopridt for at træne Maverne til det ventede Aftenselskab. Jeg gik forbi Slottet, hvor Vagtparaden spillede for Majestæterne. Tonerne slog imod de høje Mure, Kommandoraabet skingrede, Uniformerne lyste frem som Blomsterbede af Farver, Moustacherne stod saa stive, at man kunde hænge sin Hat paa dem. — Men var der nu i alt dette nogetsomhelst, der røber en Nations inderste Væsen. — Nej, slet intet! — Men jeg kunde endnu ikke opgive Forsøget; jeg satte mig paa et af Hovedstadens allerfineste Forlystelsesetablissementer, hvor Titlernes og Pengenes Aristokrati mødes for at kappes i Pragt og Ødselhed. Det var en skøn Søgnedag, hvor Plovene gaar ud over Landet; men her gik ikke anden Plov end Forskjærerkniven, og Furerne, der vendtes her, var Skinke, Bøf og Koteletter. Man sad ved Marmorborde med Servise af stemplet Sølv. Kvinder Silke og

Kvinder i Fløjl forhøjede Festglæden. Diamanter funkledede paa slanke Fingre, paa blottede Skuldre, paa kridhvide Skjortebryst, der bugnede ud som et Panser. Det var i Sandhed en destingveret Forsamling, hvor mangen en Fabriksherre eller Børsbaron sad og soldede det op i eet Maaltid, han og hans silkeklædte Damer, som udgjorde noget nær en Landarbejders gennemsnitlige Aarsløn.

Det var ikke et Selskab som dette i Evangeliet, hvor den gode Gud la'r den rige Mand gaa ud paa Veje og Markskjel og inviterer alle de fattigste, han mødte; hver en forkommen Betler, der sad og lyskede sig paa Vejkanten, hver en udhungret Vagabond, der sloges med Hundene om et Kjødben. Nej, den Guddom, der her havde staaet for Indbydelsen, hans Navn var: Mammon. — Men jeg sad i Krogen og fik denne respektstridige Tanke: Der sidder nu Børsmanden og Terminsspekulanten og Forretningsmatadoren og deres elleve Damer i Silke og Indigoblaat; men hvad om de nu kom, alle dem, som tvungne af Nøden har skabt de Herrers Formuer og Anseelse, og krævede Laanene tilbage — sandelig, da vilde mangen en Børsherre være nødt til at gaa nøgen til sin Automobil! — Men saadan maa man ikke tænke, naar man uværdig er i Selskab med rige Folk. Og mere i Tvivl end nogensinde om, hvad der var denne Nations opholdende Kraft, greb jeg min Hat og gik ud af Lokalet.

Da staar jeg omsider foran en af Stadens repræsentative Bygninger, der er ingen Grund til at skjule, at Landet, hvori vi færdes, er Sverrige, og at Bygningen, hvorom Talen er, er *Nordiska Musæet* i Stockholm. Her har nu en af Sveriges anseteste Kunstnere Billedhuggeren *Eldb* faaet den Opgave at smykke den store Indgangsport med Sandstens ornamenten, og hvad jeg ikke fandt, hverken paa de flotte Gader eller i de store Hoteller, hverken paa Byens Sportsbaner eller i Slottene eller Kaserneerne eller i de store Ædehaller, hvor Fraadseren og Ødelanden holder Stævne, det fandt jeg her. Thi hvordan havde hin Kunstner nu taget sin Opgave? Jo, i 4—5 Sandstensfigurer, hver paa knap en Kvadratalens Størrelse, har han villet forkynde for hver den, der gik ind i dette Museum, hvilke Samfundslag det er, som først og fremmest bærer et Folk; iblandt Kunstnerens Figurer findes ingen af dem, som man ellers er vant til at anse for de repræsentative i Stat og Kommune, ingen selv bestaltede Samfundsstøtter af nogen Art; iblandt Billedhuggerens Figurer findes ingen Prins af Blodet, ingen Oberst for Garden, ingen Galopherre fra Stadens Ridebane, ingen Grovæder fra Skydebanemiddagen, slet ingen af den lange Liste, der blev slaaet til Riddere paa Kongens sidste Fødselsdag (Statskalenderen har øjensynlig været en lukket Bog for denne kunstner); nej, her, hvor det ikke blot gjælder en Skaaltale til Kongen

og Fædrelandet, her hvor det ikke er Gøgl, men Alvor, der kræves af sin Mand, her peger Kunstneren med sin myndige Mejsel paa Smaabonden, paa Bjergmanden, Fiskeren, Arbejderen, Hedehusmanden og siger: I er mit Landsrette og sande Repræsentanter, paa jer er det, at mit Land og ethvert civiliseret Land i Verden bygger sin Fremtid og sin Existensberettigelse! Hvilken blodig Satire har Kunstneren ikke her hugget ind i den tavse Sten! Alle dem, der maser sig frem paa en Nations Festsdage og rækker sig paa Tærne for at plukke en Orden, en Anerkjendelse for Fortjenester, de ikke har, de faar her en bestemt Anmodning om at holde sig paa Afstand, for at de rigtige kan komme til; alle disse notable Personligheder — de er Plebs for vor Kunstner, de existerer knap som Baggrund for de andre; de, der før bredte sig i Samfundsteatrets første Parket, de er nu knap nok forundt Adgang til Galleriet. — Hvilket ubestikkeligt og revolutionært Syn er der ikke i dette! Lad os se lidt nøjere paa det. — Der er f. Ex. bygget en Bane op igjennem Fjældene, saa øde afsides Egne er komne nærmere til Kulturen, til Udviklingsmulighederne, til andre Mennesker. Der er sprængt og hugget og trillet og hakket i mange Aar, før de to blanke Skinner kunde skydes ind igjennem Fjældene og føres parallelt gjennem Tunneler, over Elve og forvovne Kløfter til deres planlagte Endemaal. Snese af fattige Mænd har for en ringe Dagløns Skyld fristet Skæbnen ved dette trælse Arbejde, har mistet Arm og Ben, Liv og Helse, alt mens Samfundet ved deres Opofrelse blev en stor Værdirigere. Naa; Banen er færdig. Aabnings dagen kommer; Flagene smælder fra de offentlige Bygninger, Extratoget føres blomstersmykket fremmed Honoratiores, Middagen indtages paa Byens fineste Hotel, Champagnepropperne knalder, mens Skaalen for Kongen veksler med Skaalen for Fædrelandet. „Banens Bygherre“ slaas til Rideder. Som om én „Herre“ havde bygget en hel Bane! — Denne Komædie kan ses hvert Aar i ethvert Land. Komædiens Motiv kan være forskjelligt, men Rollefordelingen er overalt den samme. De, som gjorde mindst eller mindre end mindst, de er altid i Forgrunden. Arbejdsmanden, der stod ved Pumperne, bag Trillebøren eller ved Sprænghullet — maaske han paa Aabningsdagen faar gratis Brændevin, skjønt det er ikke afgjort, at der bliver Raad selv til saa meget i vore „sparsommelige“ Tider.

Men her er det, at Kunstneren sætter sin Hammer i Stenen, saa det klinger, og siger: Lad os blive fri for eders opstadsede Løgnkomædie! Du krumslidte Mand med lakken der, du fattige Jöns i Ødemarken, der gaar med bare Ben i hullede Sko og aldrig har ejet mere end eet Par Buxer, jeg sætter dig i denne Sten et Æresminde, en Bavta, som ingen Regn eller Bagvaskelse skal forvitte. — Og vi,

Kunstnerens Tilskuere, vi standser grebet og ser paa hans Værk. Ja, der i Stenen staar han vor gjæve, trofaste Bekjendt, Slideren, der aldrig lægger Haanden i Skjødet. Jeg har truffet ham i Kjød og Blod nu snart i alle Lande; sjældent saa jeg ham ved Festerne, men han fattedes aldrig ved Arbejdet. Ja, jeg kjender ham godt igjen, Træk for Træk i Stenen der; disse Slidets Furer omkring Munden og Næseroden, disse Klædernes grove Folder, disse tunge Sko, denne storaarede Haands knugende Greb om Spadeskaftet — — Hay Tak du dybe Kunstnersjæl, som hamrer os nye Idealer frem af Stenen, som midt i Tidens Gøgl og Humbug vil vende vort Blik mod de evige Idealer, der aldrig tør slippes af Syne hos noget Folk med Selvagtelse. Og de Idealer, jeg sigter til, er Fliden, Trofastheden mod sin Gjerning, den daglige Opofrelse for Hjem og Børn og derigjennem for det fælles Samfund. Det er altsammen Dyder, der særtegner Husmandsstanden, Smaakaarsfolket, men mere og mere synes at svinde bort fra de andre Stænder.

Thi disse andre, Adelen, Industriens Mænd, Handelens Mænd, Smaaborgerne, Middelstanden, ja, endogsaa den danske Gaardmand er mere og mere besat af en Tvangstanke, en Afsindighed, at vi staar foran en Verdenskrig, og at Danmark vil hvirvles ind i den Krig. Det er Spændingen mellem Tyskland og England — mellem den tyske og engelske Industri, fra hvilke disse Vejrprofeter ta'r deres Stormvarsler. — Industrien er i det hele taget bleven en frygtelig højrøstet Faktor i det evropæiske Samfundsliv; med hvilken Ret kræver Industrien, at alt skal ofres for den? Den er ikke stort mere end hundrede Aar gammel og forlanger allerede at spille første Violin i Staterne. Landbruget, der har været bosat i Evropa i over 2000 Aar, behandles mere og mere som Nul og Nix af disse højrøstede Maskinagenter. Bonden er bleven en fattig Per Eriksen, der lige er taalt, men Industrien, den gaar ind og ud af Regjeringens Kontorer, den regjerer Børsen, den fraterniserer med Diplomatiets og er i Virkeligheden den, der bestemmer om Krig og Fred. Der er fornylig udkommen et Par Bøger som i saa Henseende er talende; den ene er skreven af en Tysker: General Bernhardi og hedder „Tyskland og den næste Krig“; og dens Grundtanke refereres saaledes:

Alle levedygtige Nationer ta'r stærkt til i Tal og forvandles mere og mere til Industrifolk. De maa ha' Plads, mere Plads for det tiltagende Overskud af Individider; og den Plads kan kun skaffes gennem Erobring, ved Kolonisationer og ved at indvinde fremmede Markeder. Der er ingen anden Udvej,“ raaber Tyskeren. England er Tyskerne i Vejen; for vor Industris Skyld maa England dukkes, siger Tyskerne, for vor Industris Skyld maa vi ha' hin Verdenskrig, i hvilken Tyskerne vil sætte Foden paa Nakken af alle øvrige Folk, specielt

England, for at de kan faa bedre Afsætning paa Krupps Kanoner, paa deres Nürnbergerkram og deres fortrinlige Lommeknive. — Er det ikke den værste Bøddel moral i Renkultur! Fordi Tyskerne vil ha et større Marked for deres Industri, maa hele verden ruste sig, derfor svæver hele Evropa i Krigsfrygt; derfor maa vi ræddes hver Aften, vi slukker vort Lys og tænke: „Gud véd, om Verdenskrigen, der vil strække sine lammende Følger til os alle, ikke er brudt løs i Morgen.“ — Og hele den frygte lige Tilstand af evig Udrustning og Barbari er bygget over en rygende Løgn, der gjentages af alle Industriens Mænd baade ude og hjemme. Tyskeren siger, at der ikke er anden Udvej end Krigens, Erobringens for at skaffe Plads og Livsbetingelse for det Befolkningsoverskud, der skabes rundt om i Landene. Og en hjemlig Discipel af denne Bernhardi er Ingeniør Alex. Foss; han har nylig i en Pjece: „Danmark som Industriland“ udtalt: „Vi kan ikke forvente, at Landbruget eller de andre Erhverv vil være i Stand til at beskæftige en væsentlig større Del af Befolkningen end den, som efter disse Erhvervs egen naturlige Tilvæxt tilkommer dem. Valget vil altsaa staa mellem Udvandring eller voxende Fattigdom.“ Han mener endvidere, at der ikke kan vælges andre Næringsveje for Befolkningstilvæksten end Industrien, fordi andre Næringsveje „overhovedet ikke staa os aabne“. — Det er dog en af de frækkeste Paastande, jeg længe har set fremført. Men den bliver troet ikke alene her hjemme men ogsaa i Udlandet, og paa denne Paastand bygger man hele Befæstningskravet og Retfærdiggjørelsen af den næste forfærdelige Krig. Vi skulde altsaa efter d'Hrr.s Formening omtrent ha' naaet Grænsen af Jordens og Landbrugets Ydeevne. Det vil ikke blive nemt at faa praktiseret dette Paradox ind i Hjærnen paa den, der har været noget omkring i Verden og brugt sine Øjne. For at dvæle lidt ved vort eget Samfund, da kunde hele Danmarks Befolkning med Lethed leve af Landbruget alene, ja selv om vort Folketal var 2—3—4 Gange saa stort. En simpel Division vil gjøre dette klart; den dyrkede Del af det danske Land udgjør rundt regnet 6½ Mill. Tdr. Land. Disse 6½ Mill. Td. er fordelt paa 250,000 Ejendomme; det vil sige, at hvis det deltes lige op, kunde der blive 26½ Td. *dyrket Land* til hver nuværende Ejendomsbesidder stor som lille. — 26½ Td. Ld. er det ikke ganske antageligt? I et Land som Belgien er de fleste Ejendomme paa 1 Td. Ld., men de drives som Mønsterbrug. Men nu er der her i Danmark 822 Jordbesiddere, som tilsammen ta'r 771,500 Td. af den danske Jord; det vil sige i Gjennemsnit 940 Td. Ld. hver, og der er andre 8072, som hver fordrer 173 Td. Ld. for deres Mund; naar nogle faa Personer skal ha' Lov til at løbe med saa store Hjumplinger af den fælles Kage, kan man ikke undre sig over, at der kun bliver Krummer tilbage til de mange. Saadan er Jordfordelingen hjemme, saadan er den overalt i Udlandet, snarere

værre end bedre. Nogle faa Storgodser lægger Beslag paa uhyre Arealer, dyrker dem eller la'r dem ligge hen i Græsmark eller som Jagtdistrikt til Naadigherrens Forlystelse, alt efter Forgodtbefindende. Hvor kan dog nogen faa sig selv til at tro, at Retfærdigheden er naaet, hvad Jordfordelingen angaar, eller at der bor paa Jorden dem, der er Plads til, naar Sandheden er den, at een Godsejer ofte kræver for sig alene, hvad der var tilstrækkeligt til 1000 Familiers sorgløse Udkomme.

Der er endeløst med plads endnu selv paa den danske Jord, mange sivgroede Kjær, mange Fællede, mange sure Drag; hertil kommer Statsdomænerne, Præstegaardene, Fideikommiserne, Storgodserne; ja, der er næppe en Gaard mand i Landet, som ikke har betydelig mere Jord, end han kan bakse med; Kjær og Udmærker, som bliver mishandlet og forsømt med Dyrkning og Gjødning, fordi det ligger for langt fra Hjemmet. — Jeg skal her lige nævne, hvad Hr. Direktør Vilh. Nielsen, der leder en Udstykningsforening paa Sjælland, anfører i sin sidste Beretning. Paa de 1200 Tdr. Ld., som Udstykningen omfatter, boede tidligere 11 Familier, nu bærer de 101 selvstændige Brug; før var der af Kreaturer: 59 Heste, 263 Kvæghoveder, 224 Svin og 100 Høns; nu er der paa samme Jord 171 Heste, 566 Fækreaturer, 1168 Svin og 1357 Høns. — En smuk Stigning i nogle ganske faa Aar.

Hvem har set Grænserne for Jordens Ydeevne, de existerer simpelthen ikke; om man ophørte med at gjøre Industrien, dette uægte Barn af vort Land, til Nationens Kjæledægge og ofrede den samme Bevaagenhed paa vor egen hjemlige, ægtefødte Pøde, Landbruget, da skulde man se, hvilke Resultater vi skulde naa. Foregangsmændene ude i Evropa har allerede naaet svimlende Exempler paa Jordens Ydeevne; jeg skal nævne et Par: En i Landbrug interesseret engelsk Major tog vor hjemlige Kornsort: Byg, og plantede den under de gunstigste Forhold; af een Bygkjærne skød der da op 102 Straa, og da han talte Kjærnerne i de 102 Vipper, saa var der ialt 6000! Altsaa eet Exempel paa, at en Mand har faaet Byg til at gi' 6000 Fold. Hvilket mægtigt Perspektiv ligger der ikke i et saadant Forsøg! Et andet Exempel er Major Hallett i Frankrig, som paa 500 Kv. Alen Jord (20 x 25) avlede saa megen Hvede, som er nok for en Mand at leve af et helt Aar.

Nej, lad d'Hrr. af Industrien og Krigerstanden tale sagte om Landbruget og dets Ydeevne, for det vil spotte alle Mørkseere ved de uendelige Muligheder, som Jorden gemmer i sit Skjød.

Men Konservatismens Magt er stor blandt alle Stænder; heller ikke helt ringe indenfor Husmandsstanden, derfor har d'Hrr. Mørkseere saa let Spil imellem os, Husmændene har baaret deres Byrder saa længe, at de fleste har slaaet sig tiltaals med, at det ikke kan være anderledes, de ta'r det som en Slags Fatalisme, en Skæbne, der ruger over dem; men al tilbageværende Frisind i Landet maa søge at nedbryde denne Skæbnetro paa, at nogen er sat her i Verden udelukkende for at nyde, andre kun for at skaffe de Nydende alle Livets Goder, mens de selv lider alle Savn.

Her maa der især tages Livtag med Husmandsstandens fødte Fjender, Godsejerne, den Klasse af Medborgere, om hvilken der er sagt, at den er klatret op i Himlen for des bekvemmere at kunne spytte paa Jorden. Godsejeren har indrettet sig en nem og bekvem Bremsekupé i vort Landsting; mens det er Bremsens Natur at virke, naar det gaar nedad, har Landstingets Godsejere altid foretrukket at bremse, naar det gik opad og fremad. Jeg haaber, at den Bremse snart underkastes et grundigt Eftersyn — det som i Politik kaldes for en Forfatningsrevision, og jeg haaber, at vore Husmænd ikke vil staa som ligegyldige lagttagere, naar vi skal i Lag med denne politiske Oprømning. Hvor kan du, som er saa fattig, faa Raad til at staa ligegyldig i Politik! Hellere ligegyldig naar dit Hus brænder over dig! Der er politiske Dage, da der sker værre Ting for dig og mig, end om vort Hus brændte over os, Dage da Udviklingens Klokke sattes i Staa, ikke for i Dag og ikke for i Morgen, men for Menneskealdre. Saadanne politiske Dage var det, der gav os Forfatningen af 1866, Dage, om hvilke det hedder i Sangen, at „de gode græd og de onde lo“ — „1866“ — det var et Skred i Undergrunden, der trak hele vort Samfund skjævt.

Ja, tænk dig rigtig ind i, hvad det var, der blev gjort mod det danske Folk hin 28. Juli 1866. — Der havde Folket ladet sig hidse til denne taabelige Krig i 64; der havde vore Soldater kjæmpet uden Haab i Mørke og Kulde, havde slæbt sig fra Skanse til Skanse — med Blod i deres Sko; nu slæbte de sig hjemefter, mens Fjendens Projektiler plaskede om kap med Skyernes Isslag. Da saa Godsejerne fra deres høje Taarne ud over alle de bøjede Rygge og tænkte: Her maa være en Chance! Kun paa sig selv tænkte de Herrer, ikke paa det blødende Fædreland. Saa længe, der legedes med Kugler og Krudt, havde de holdt sig smukt ved en Side; nu vovede de sig frem.

Som Ulvene følger i de vigende Hæres Spor, som Gribben svæver over et saaret

Raadyr, saadan fulgte Godsejerne det danske Folk fra Dybbøl til Grundlovsforandringen i 66. Til det nationale Nederlag føjede de det politiske; til Lemlæstelsen af Fædrelandet lagde de Lemlæstelsen af Valgretten. Siden den Dag — den 28. Juli 1866 — har vor Politik aldrig kunnet komme til sin rette Førlighed.

De kjender de gamles Fortællinger om Trolde, der, naar Moderen fjernede sig fra Vuggen, listede sig til at ta' hendes kristnede Barn og lægge en Skifting i dets Sted. Saadan en Troldegjerning udførte de danske Godsejere i 1866; de tog vort kjære, rødmussede Barn, Grundloven af 5. Juni 1849, op af Vuggen og lagde deres egen hæslige Skifting i Stedet. Og denne hæslige Godsejerskifting har fyldt vort Hus med Utryghed og Vræl. 1866 — det er mit eget Fødselsaar; og alle vi, som er fødte omkring dette Aar, vi synes — politisk set — at være fødte under en Sky. Aldrig har vi oplevet en Sejr, der bragte Klokkerne til at kime; denne onde Lov har dræbt et Slægtleds Historie og lagt sin Rimfrost paa alle vore Forhaabninger.

Men det dages, det dages! De gamle Provisorieveteraner gaar ved Krykker og Stok, — er det maaske derfor, de kaldes de stokkonservative? Galden er i dem endnu, men de har opbrugt deres politiske Rævekløgt. Naar en af de sidste Rester, Geheimeetatsraad Goos, forleden afleverede Kommissionsudkastet til en ny Straffelov, var samme Udkast saa fuldt af Paragrafkadavere fra Provisorietiden, at selv hans egne Meningsfæller havde Medlidenhed med ham. Nej, det gaar tilbage! End staar Estrup som en afbladet Eg i Skoven, men Øxehuggene lyder trindt omkring ham; Herregaardene udstykkes én for én, Konservatismens Veteraner i begge Ting føres til Graven med Salmesang. De skal se, den Tid er ikke fjern, da man maa frede om de sidste Rester af Provisoriets Godsejere, som man i Amerika værger om den sidste Sortefod eller her i Evropa freder om Bøflen og Vildoxen. — Mens denne stærke Forvitring foregaar til Højre, skyder til Venstre nye lyttende Folkelag sig frem af Mørket. Det gror med brede Fold ikke blot i Husmændenes *Ager*, det gror ogsaa i hans Sind og Tanker. — Husmændene kunde med god Grund sætte deres Hat lidt kjækt paa Hovedet; thi hvad Dag de vil, er de den stærkeste Stand i Landet; de er forlængst den talrigste. Mens Gaardmændene udgjør ca. 76000, er Husmændenes Tal over det dobbelte, saa de slaar Gaardmændene med 100,000 Stemmer. Bag dem staar de jordløse, Landarbejderne, Indsiderne, Tjenestefolkene, disse Skarer, hvis Tusinder bølger hid og did som et uroligt Hav, der endnu ikke har dannet sig Bredder. — Her har vi Bjælkerne i

Danmarks Hus. Den Dag disse Mænd faar deres Ansigt vendt samme Vej, er de simpelthen ubetvingelige, da er deres Vilje med det samme Lov; allerede med den tarvelige Forfatning, vi har nu, med sin Spænden-Ben for Valgretten og sine Overklasseprivilegier — i samme Øjeblik Husmændene faar Søvnens gnedet af Øjnene, i samme Nu er Magten og Riget deres. Jeg ønsker ikke, at I skal komme frem for triumferende at sætte eders Sko paa andres Nakke — skjønt I kunde ha' nogen Ret her til — jeg ønsker ikke, at I skal komme som Hævnere, der øver Gjengjæld mod dem, der har holdt jer i Trældom, ja, i al Ægypti Trældom. Nej, jeg ønsker kun, at I skal faa jeres lige Menneskeret med de andre Samfundsklasser, saa jeres Evner og Muligheder faar Lov til Udfoldelse. Dersom man sætter den spæde Bøg i en Urtepotte og la'r den blive staaende der, saa bliver den aldrig det fejre Træ i Skoven. Men Menneskespiren er lige saa afhængig af Sol og Næring, Røgt og Pleje som Dyr og planter. — Og I har den bedste Ret til at kræve. Der er næppe en grøn Plet i Landet, ikke et Ax, der svinger paa Ageren, som ikke I eller eders Børn har været med til at gi' Vaxt. Alle de bovnende Herregaarde, alle de knejsende Taarne fra Tidernes Gry — hvem har bygget dem? Mon ikke I! Ja, der var en Bygherre, men mon det ikke var jer, der slæbte Stenene frem og løftede dem paa deres Plads; hvem plantede Skov her og rydded hist — mon ikke I! Hvem har spredt de tusind grønne Pletter op gennem Hedens Lyng, tændt de blinkende Lys i Ødemarken, som ses i den mørke Vinterkvæld — mon ikke I! Mens Krigsgalskaben tabte to Hertugdømmer med Sværdet, søgte den danske Husmandsstand paa anden Bøvl at vinde dem tilbage med Spaden. Ved eders Myreflid er det, at Landet bestaar; naar alting blomstrer og grønnes i Danmark, da er det i væsentlig Grad, fordi vi besidder saa flittig, saa trofast en Husmandsstand. Ja, der er mange Gaardmænd, som fortjener deres Part af Rosen; men de maa ikke indbilde sig, at de kan gjøre noget alene; hvis vi ikke tog Husmanden, hans Kone, hans Børn i vort Brød — hvem kunde saa drive Gaard? — Men naar Husmanden har en saa overvældende Del i vort Lands Væxt, hvorfor maa han da la' sig nøje med saa ringe en Brøkdels af Goderne? Det er det Spørgsmaal, der danner Grundlaget for al organiseret Husmandsbevægelse Landet over; det er den fattige Jens i Ødemarken, der nu begynder at trenke over Tilværelsen.

Hidtil var han kun beskæftiget med at lægge Sivpuden om Studens Bringe og gaa fra Morgen til Kvæld efter Ploven i de plørede Hedemoser; nu begynder han at blande sig i Politik, at gjøre Overslag over mit og dit i Statshusholdningen, hvorved han har givet Ministrene i alle Lande mange søvnløse Nætter.

Og Samfundet skal faa at mærke, at hin fattige Jens i Ødemarken er lige saa sejt og uovervindelig i sin Politik som i at dyrke Hedejorden. De høje Herrer, som styrer Land og Rige, bliver ham ikke kvit. Han bider sig fast. Han har ventet længe men ikke omsonst. Han har det som Træet paa den vildene Hede: Dens Top rives af Stormen, men den hager sig fast med sin Rod; den er usigelig længe om at voxe i Højden, men den gennemvæver sin lave Stamme med Jærn, den styrker sin Marv indefter og er ikke til at vælte omkuld. Saadan vilde vi gjerne se *eders* Styrke stige, sejt og sikkert som Træ paa Heden, saa det altid kunde siges med Sandhed om eders Stand: Hos os ingen Orm i Kjørnehuset!

Kom da nu, du fattige Jens i ødemarken, tag dine Arbejdsbrødre med dig, og bær noget af Viddernes Friskhed og Arbejdets skjønne Sammenhold ind i vor skrantende Politik. Husk, at I maa altid staa sammen; i Sammenhold bliver I uovervindelige; som I hjælper hinanden med at vælte den Sten fra Ageren, der er for svær for én, saadan skal I og saa gennem Sammenhold hjælpe hinanden til Frihed og Selvstændighed. I et godt og hjælpsomt Naboskab ligger Kimen til ethvert sundt og stærkt Samfund, som I har hjulpet hinanden med Arbejdsredskaber, med Hest og Plov og Vogn og Radrenser, som I har hjulpet hinanden i Sygdoms tilfælde, eller hvem véd: med en Endskal Brød, naar det haardest kneb, saadan skal I ogsaa hjælpe hinanden, naar det gjælder Kundskab og større Aandsvidde. Een Mand kan maaske ikke magte at holde den Avis, som han gjerne vil læse, men fire kan; sex Mand kan købe en god Bog og lade den cirkulere imellem sig; og saa fremdeles. For søm ikke Kundskab; det er det Scepter, der regjerer Verden. Naar den syge begynder at kræve Mad, saa veed vi, at nu er han ved at komme over det; naar den fattige begynder at spørge om Kundskaber, da veed vi, at nu er der ved at vaagne nye og stærke Kræfter i hans Sjæl. Men du Smaamand skal ikke vente, at andre altfor villig vil imøde komme den ædle Kundskabstrang i dit sind. Skolen er alt for autoritetsbunden til, at den kan være Underklasserne til stor Nytte paa deres Vandring mod Lyset og Frigjørelsen, Nøjsomhed har fra Arilds Tid været regnet for en Husmandsdyd; Nøjsomhed er godt, men det er fejgt ikke at kræve sin Menneskeret for sig og sine. — Der falder mig ind en lille Oplevelse:

Jeg sad i tindrende Sommersol i en aaben Have i et fremmed Land; jeg havde lige købt et Kræmmerhus med Aarets første Kirsebær (det var i Syden, hvor Frugten modnes tidlig). Jeg kaldte en lille 4—5 Aars Dreng, der gik og legede i Gruset, hen til mig og fyldte hans smaa Hænder med Bær. Jeg har aldrig set Mage til Barns Glæde; han fattede ikke den Lykke, der var vederfaret ham. Man

saa snart, at det var et af de Børn, der maaske første Gang i deres Liv faar en Gave. Han tog sine Bær ved Stilken og lod dem lyse i Solen; han holdt dem op over sin aabne Mund, lod som han spiste dem og beholdt dem dog i Haanden. Han, den fattige lille Dreng fra Baggaarden, ejede virkelig nu, første Gang i sit Liv, en Haandfuld Kirsebær! Overvældet sank han ned foran mit Knæ og trykked sin bløde Barnemund mod min Haand. Jeg *kan* ikke nægte, jeg blev lidt skamfuld; jeg var bleven et stakkels Barns Velgjører paa en lovlige billig Maade. — Tænk Dem det: Der er tusind og atter tusind af Smaabørn, der gaar og ser op mod Jordens Overflod af røde Bær uden at turde gjøre sig Haab om at komme i Besiddelse af et eneste.

Jeg siger det til jer, I Husmænd: Kræv jeres Del af Livets røde bær! Giv ikke jer Menneskeret fra jer uden Kamp. I har taalt altfor meget. Men ligesom man tramper Skalotløget, for at det skal sætte bedre Knold, saadan skal ogsaa den danske Husmand vinde Styrke af Modgangen; jo mere man tramper paa dig, desmere skal du voxer i Magt og Klarhed over din samfundsmæssige opgave. Du har tit følt Vægten af alle de Byrder, man har lagt paa dig. En Tid lang var man lige ved at faa dig til at tro, at Byrden du bar, var altsammen for dine Synders Skyld, var en naturlig Pukkel, som Vorherre havde bestemt for dig. Nu véd du, at der løj man Vorherre noget paa; du er ikke udset til at bære Byrder mere end andre. Jeg siger da til dig, du fattige Jens i Ødemarken: Kast din Pukkel fra dig! Og føl hvor det vil lindre, naar du strækker Lemmerne og uden Hindring fylder dine Lunger med den nye Dags friske Morgenluft.

Kilde

Aakjær, Jeppe. 1919. Artikler og taler. 1887—1918. København og Oslo: Gyldendalske Boghandel – Nordisk Forlag

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Agitationstale, Husmandsbevægelsen

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/jeppe-aakjaers-tale-om-husmaend-nu-og-husmaend-efter>